

SAKKYNDIGE ERKLÆRINGER OG KONFIDENSIALITET

Hvordan møte de fagetiske og metodiske utfordringer som følger av uprofesjonelle aktørers publisering av sakkyndige erklæringer på Internett

Et problemnotat bestilt av Norsk Psykologforening

Oslo 9. november 2008

Psykolog Kjell Hagen

SAMMENDRAG

Parter som er involvert i rettslig strid om barn, befinner seg i en særlig utsatt posisjon hvor vitale interesser, identitet og egen verdighet oppleves å stå på spill. En sakkyndig erklæring kan medvirke til den opplevelse av blottstillelse, underkjenning og krenkelse slike prosesser gjerne utløser. Belastningen og skaderisikoen ved dette øker i betydelig grad hvis slike sensitive erklæringer dertil via Internett blir publisert på gjenkjennbart vis i et uavgrenset offentlig rom. Når barn rammes av slik eksponering, kan det inntreffe belastninger og skadevirkninger på både kort og lang sikt. Det fremstår som lite omtvistelig at man her står overfor alvorlige personvernkrænkelser, men det registreres at gjeldende rett er uklar ettersom grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og personvern i beskjeden grad har vært gjenstand for rettslig prøving. Det anbefales at det tas konkrete skritt som kan gi økt rettslig prøving av slike saker, herunder også saker som naturlig retter seg mot de som har redaktøransvaret for nettsidene hvor sakkyndige erklæringer publiseres. Det bør dertil avklares hvorvidt lovverket som regulerer forholdet mellom barn og foreldre oppstiller skranker for foreldres samtykkekompetanse vedr. publisering av sensitive personopplysninger. Parterers innsynsrett i sakkyndige erklæringer bør vurderes begrenset til gjennomsynsrett. For sakkyndigfeltet synes det i første omgang nærliggende å se nærmere på hhv. rutinemessig orientering for partene om faren for misbruk av erklæringer, endret utforming og forhåndsanonymisering av erklæringene samt om mulig å begrense seg til muntlig presentasjon av funn og vurderinger i særlig belastende saker.

Bakgrunn

Bakgrunnen for dette problemnotatet er registrerte eksempler på at parter i barnefordelings- og barnevernsaker har publisert sakkyndige erklæringer på Internett. Dette har bl.a skjedd på nettstedet som inviterer parter til dette, og hvor sakene utlegges og omtales på måter som representerer alvorlige personvernanslag mot både parter, berørte barn og profesjonelle aktører. Dette problemnotatet fokuserer kun på de mest bekymringsfulle av disse aspektene; dvs. krenkelsen av personvernet for berørte parter og barn.

Norsk Psykologforening avholdt 7. mai 2007 et møte om personvernkrænkelser på Internett. Her møtte bl.a representanter for Stortinget, Barne- og likestillingsdepartementet, Barneombudet, Datatilsynet, domstolene, fylkesnemndene og berørte profesjonsforeninger. Det ble her uttrykt bred enighet om at temaet fordret videre fokusering.

Som et ledd i NPF's fortsatte fokus på temaet, fikk undertegnede 1. juli 2008 i oppdrag å gjennomføre et avgrenset forprosjekt og avgi et kort problemnotat. Dette skulle for det første inneholde en drøfting og avgrensning av hvilke fagetiske bekymringer som utløses ved publisering av slikt sensitivt materiale på Internett, og dertil om mulig å peke på eller antyde aktuelle juridiske, prosessuelle eller metodiske grep eller tiltak som kan hindre slike handlinger eller begrense deres skadelige virkninger.

Prosjektarbeidet har hatt støtte i en styringsgruppe bestående av tre representanter for NPF's sentraladministrasjon¹ og en referansegruppe² sammensatt av psykologer og advokater med bred erfaring innen familie- og barnejuss. Referansegruppens medlemmer har på forespørsel gitt uforpliktende innspill og refleksjoner vedr. sakens fagetiske, metodiske og juridiske aspekter. Et møte er avholdt med Datatilsynet³, og det har vært kontakt med Domstolsadministrasjonen⁴ og Norsk Retstidende⁵ vedr. regler for anonymisering før offentliggjøring av rettsavgjørelser.

Den fagetiske bekymringen

I sitt arbeide møter barnefaglig sakkyndige private parter involvert i rettslig strid om barn. De fleste parter vil oppleve at deltagelse i slike prosesser er forbundet med betydelige påkjenninger, og dette har gjort seg gjeldende og medført slitasje i lengre tid innen en sakkyndig tildeles sitt oppdrag. Partene befinner seg således allerede i utgangspunktet i en emosjonelt belastende og utsatt posisjon. Tidvis kan en sakkyndig erklæring **utilsiktet** forsterke parters opplevelse av krenkende eksponering og blottstilling. Slike prosessbelastninger medfører opptrappet krenkbarhet og sårbarhet og representerer en kvalifisert skaderisiko. Slik skaderisiko vil øke ved eventuelle ytterligere belastninger. Det synes uomtvistelig at publisering på Internett av sensitive erklæringer kan representere en slik alvorlig og skadeutløsende tilleggsbelastning for partene. Det bør påligge profesjonelle aktører et særlig fagetisk ansvar for å være oppmerksom på, og å forsøke begrense, de emosjonelle belastningene som både selve rettsprosessen og slike tilleggsfaktorer påfører parter.

Når sakkyndige erklæringer avgitt i barne- og familiesaker publiseres på Internett, og dette skjer uten tillatelse eller samtykke av alle berørte, og på måter som gjør materialet kjent eller gjenkjennbart for parter og/eller andre, kan dette av parter oppleves som et alvorlig tillitsbrudd og bryte med forutsetningene for at vedkommende ville medvirke til den sakkyndiges informasjonsinnhenting.

Partene har blitt invitert til å gi informasjon om og innsyn i saken innenfor rammene av en avgrenset rettslig prosess. Innsynet er i utgangspunktet begrenset til sakens parter og profesjonelle aktører. Prosessen forutsetter dertil at alle saks- eller personopplysninger om ønskelig kan gjøres til gjenstand for kontradiksjon. **Partene har således anledning til aktivt å**

¹ Styringsgruppen bestod av hhv. leder for fagpolitisk avd. Anders Skuterud samt seniorrådgiverne Tove Beate Pedersen og Torleiv Odland.

² Referansegruppen: Psykologene Terje Galtung, Olaf Gøtestam, Knut Rønbeck, Berte Lise Trygstad og Anne Poulsson, Oslo, og advokatene Ragnhild Kverneland, Bærum, og Petter Sterud, Oslo.

³ Datatilsynet v/leder for juridisk avdeling Knut Kaspersen og seniorrådgiverne Guro Slettemark og Cecilie L B Rønnevik

⁴ Domstolsadministrasjonen, juridisk enhet v/rådgiver Terje Karterud Norsk Retstidende v/red Pål A Bertnes.

⁵ Norsk Retstidende v/redaktør Pål A Bertnes.

nyansere eller bestride det fremkomne overfor motpart og sakens profesjonelle aktører. Denne prosessuelt regulerte mulighet til å begrense og påvirke eksponeringen av egen person innebærer at prosessen blir noe mer håndterbar eller kontrollerbar. Betydelige prosessbelastninger vil dog likevel gjøre seg gjeldende for partene.

Ved publisering på Internett endres disse forutsetningene radikalt. Her forflyttes sensitivt og krenkende personlig materiale til et uavgrenset offentlig rom hvor partene ikke har virkemidler til å begrense, kontrollere eller påvirke hvem som mottar informasjonen og hvordan den vil bli oppfattet. Internett er i dag i liten grad regulert ut fra personvern hensyn, og effektiv sletting kan i prinsippet vise seg umulig selv med støtte i en rettslig kjennelse. Sett i lys av det samlede antall sakkyndige erklæringer som produseres, er det hittil få som legges ut på nett. Få sakkyndige forutser at dette kan inntreffe, og de unnlater derfor å forberede partene på slike mulige krenkelser og påkjenninger. Når slik eksponering inntreffer, kan parter derfor både oppleve seg fratatt kontroll over eget liv, identitet og verdighet samt føle seg ført bak lyset av implisitte forsikringer i rettens system.

Sakkyndige erklæringer i barne- og familiesaker kan av flere grunner bli sensitive, krenkende og konflikt drivende i en grad partene ikke kunne overskue når de medvirket til utredningen. En part har svært begrensede muligheter for å påvirke en sakkyndig erklærings utforming eller innhold. Dette må forstås i lys av de spesielle rammene⁶ som gjelder for kontakt og utveksling mellom en sakkyndig utreder og sakens private parter. Vi skal i det følgende se litt nærmere på noen av disse.

I pressituasjon som informant

Graden av sensitivitet i de personlige opplysninger og meddelelser som tilbys en sakkyndig, og som fremkommer i en erklæring, må i utgangspunktet forstås i lys av en naturlig, systembetinget interesse av å få drøftet og belyst potensielt krenkende saksaspekter. Den sakkyndige inviterer seg gjerne inn på private territorier som en part under normale omstendigheter vil beskytte mot innsyn. Grunnlaget for å meddele seg til en sakkyndig om sensitive forhold skiller seg vesentlig fra hva som gjelder i det typiske møte mellom en klient og en psykolog/psykiater i terapeutrolle. Den sakkyndige etterstreber ikke en terapeutisk allianse men tilbyr kun en mandatstyrt arbeidsavtale, taushetsplikt gjelder ikke overfor motpart eller sakens øvrige profesjonelle aktører, og opplysninger parten fremlegger kan i prosessens gang bli gjort til gjenstand for tvil eller utfordret av den sakkyndige ved henvisninger til inkonsistens i partens saksfremstilling eller konkurrerende saksopplysninger. Dertil ligger det i sakens natur at opplysninger som parten fremlegger kan få negativ innvirkning på rettens avgjørelse.

Da parter likevel tilbyr den sakkyndige innsyn i konfliktfylte og sensitive aspekter ved sitt privatliv, må dette forstås i lys av at vitale interesser står på spill, og at disse interessene vanskelig kan forsvares hvis man motsetter seg å opplyse saken som forespurt. Det må altså tas høyde for at parter ofte opplever usikkerhet og skepsis i møte med en sakkyndig, og at sensitiv informasjon blir gitt under en opplevelse av prosessstyrt press og tvang hvor deres

⁶ Referanser:

Sosial- og helsedepths rundskriv IS-9/2006:

Krav i forbindelse med utstedelse av attester, helseerklæringer og lignende

Graverutvalget:

Varsom, nøyaktig og objektiv – krav til attester og erklæringer fra helsepersonell – Rapport 16. mai 2006.

opplevelse av autonomi, frivillighet og kontroll over eksponeringen av egen person og familie er sterkt redusert

Tematisk kontrolltap

En part i barne- og familiesaker vil som regel oppleve å miste tematisk kontroll i forbindelse med utarbeiding av sakkyndige erklæringer. Sakkyndige inntar opplysninger fra motpart, barn og/eller komparenter som parten mer eller mindre vil bestride riktigheten av, oppfatter som overdrevet, er ukjent med eller uforberedt på og/eller hadde håpet å unngå andres innsyn i. **Parten vil ofte oppleve det slik at krenkende opplysninger er fremlagt i ond hensikt.** Dertil vil som ovenfor nevnt den sakkyndige gjerne utfordre partens egen forklaring på konsistens og ved å sammenholde den med konkurrerende opplysninger eller informasjon. Den sakkyndige orienterer i noen grad om motpartens utspill og øvrig informasjonsflyt i saken. Motparten kan eksempelvis ha fremkommet med belastende personlige forhold parten betrodde seg om i en harmonisk samlivsfase. Dette kan være egne traumer eller familiehemmeligheter man har brukt tid for å legge bak seg og i dag primært håndterer ved å legge lokk på og forsøke å distansere seg fra. Når en part blir gjort kjent med slike deler av motpartens saksfremstilling, bevirker dette ofte at parten selv går lenger enn planlagt i å belyse konflikttemaer.

Dominerende fokus på personlige mangler

I rettslige tvister om barn, som går til hovedforhandling, vil det nesten uten unntak bli fremlagt **påstander og beskrivelser som hefter tvil ved en parts omsorgsmessige forutsetninger.** Dette gjelder svært ofte i barnesaker og som en systembetinget hovedregel i saker etter barnevernloven. Ved sistnevnte sakstype **påligger det den offentlige part å begrunne hvorfor tvangsinngrepskriterier anses oppfylt.** De bevistemaene disse sakene typisk omhandler, medfører at de sakkyndiges mandat primært vinkles mot bred vurdering av begrunnet bekymring for hhv. funksjonssvikt hos barn og/eller kompetansesvikt hos foreldre. De sakkyndige erklæringene kan for partene med rette fremstå som ytterst krenkende ved sin negative fokusering eller vinkling.

Når slik offentliggjøring av sensitive opplysninger gjelder barn, må dette anses som særlig krenkende og kontrollberøvende. **Yngre barns direkte medvirkning til en saks opplysning kan ikke baseres på et informert samtykke. De kan ikke forutsettes å overskue prosessen eller etablere en avklart oppfatning om premissene for kontakten med den sakkyndige.** For øvrig vil det vesentlige av opplysninger som fremkommer om barn i sakkyndige rapporter tilbys av foreldre og komparenter eller innhentes via spesielle metoder, tester og observasjoner som et barn verken kan overskue, forstå eller kontrollere. **For små barn vil internetteksponering av sensitive person- og familieopplysninger i første omgang kunne gi en indirekte skadevirkning som følge av traumatisering og nedsatt personlig fungering hos omsorgsyter.** Dertil aktualiseres en fare for direkte skadevirkninger på sikt ved eventuell senere kjennskap til utlagt materiale. Sakkyndige erklæringer kan inneholde belastende person- og familiebeskrivelser, overgrepssproblematikk etc. Det er lite omtvistelig at konfrontering med et slikt materiale kan representere alvorlige og potensielt traumatiserende belastninger. Skaderisikoen må også ses i lys av at barn som omtales i sakkyndige erklæringer statistisk sett

må antas å representere en gruppe kjennetegnet av forhøyet sårbarhet ved grove personvernkrænkelser.

Når en sakkyndig erklæring som omhandler barn og deres nærmeste legges ut på Internett, fremstår det således som ytterligere klart at dette representerer **en alvorlig identitetskrænkelse** på både kort og lang sikt. Det må anses uforenlig med grunnleggende intensjoner nedfelt i FN's barnekonvensjon⁷ som klargjør barnets posisjon som eget rettssubjekt med særlig behov for beskyttelse og rettigheter. Herunder vises særlig til artikkel 16 som omhandler barnets rett til privatliv og vern mot ulovlige inngrep i familielivet.

Mulige juridiske, prosessuelle og metodiske grep

Dette problemnotatet har ikke som siktemål å utrede løsninger men kun fremlegge noen høyst preliminaire drøftinger og antydninger om mulige skritt å ta. Forslagene springer ut av tanker om hva som eventuelt kunne hatt direkte virkning ift. å hindre eller redusere faren for misbruk av sakkyndige erklæringer. Hvorvidt våre antydninger av tiltak kan anses realistiske eller gjennomførbare, eller om andre tilnærminger bør foretrekkes, vil forhåpentlig bli klarere i løpet av en videre prosess med berørte instansers fortsatte fokus på temaet.

På det rettslige og prosessuelle området

Det er vårt utgangspunkt at publisering på Internett uten samtykke av gjenkjennbare sakkyndige erklæringer er i åpenbar strid med grunnleggende personvernprinsipper⁸. Straffelovens §390 kommer til anvendelse ved grove overtramp mot personvernet. Herunder sorterer saker hvor privatpersoner offentliggjør sensitive opplysninger om andre enn seg selv. Personopplysningsloven §2 nr. 8⁹ definerer opplysninger som sensitive hvis de omhandler hhv. rasemessig eller etnisk bakgrunn, politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning, berøring med straffbare handlinger, helseforhold, seksuelle forhold og medlemskap i foreninger.

Innholdet i sakkyndige erklæringer i barne- og familiesaker berører de fleste av områdene personopplysningsloven definerer som sensitive. Ved den ene parts offentliggjøring av erklæringer i saker etter barneloven, **gjelder vår bekymring primært overtramp overfor fellesbarn og motpart. I saker etter barnvernloven, gjelder vår bekymring primært berørte barn.** Offerbildet for øvrig kan her være noe mer sammensatt. Sammenfallende for sakene er at et antall voksne og barn uten samtykke eller egen samtykkekompetanse eksponeres på høyst sensitivt vis i et ubegrenset offentlig rom.

Det vil i de fleste tenkbare situasjoner fremstå som et ødeleggende skritt å offentliggjøre sensitive opplysninger om seg selv og andre ifm konfliktfylte familiesaker. Den som publiserer kan selv bli et offer i samme grad som øvrige berørte. **En slik handling kan avspeile at personens aktuelle evne til å foreta normalt gode avveininger kan være redusert av temporært stress, psykiske ubalanse eller mer varige karaktermessige forhold.** Dette aktualiserer spørsmålet om redaktøransvar for de som opptrer som tilbydere og praktiske tilretteleggere ved slik publisering.

⁷ Høstmølingen, Kjørholt, Sandberg (red.): Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge. Univ.forl. 2008

⁸ Datatilsynets personvernrapport 2008 s. 5

⁹ Lov av 14. april 2000 nr 31. Forskrift av 15. desember 2000 nr. 1265

Vi har vurdert det som for ambisiøst å frembringe en oversikt over relevant rettspraksis på området, men det synes på det rene at den er svært begrenset. En sak for Agder lagmannsrett i 2006¹⁰ omhandlet trusler om internettpubliserings av sakkyndig rapport. Det fremgår her av domspremissene at domfellelse ville skjedd om truslene hadde blitt realisert. Det beskjedne antall saker som har blitt gjenstand for strafferettslig prøving, kan reise spørsmål ved om terskelen for å inngi anmeldelse er for høy ved denne form for overtramp mot privatpersoner. De som rammes kan av ulike grunner være ukjent med nettpubliserings, de kan være usikre på mulighetene for å vinne frem med anmeldelse eller saksanlegg, mangle økonomiske midler til juridisk assistanse eller av forståelige grunner mangle nødvendig personlig overskudd og krefter. Barn kommer her igjen i en særstilling med særlig krav på at det handles på deres vegne når de på slikt vis utsettes for skaderisiko.

Det fremstår her som en mulig tilnærming å plassere en slags varslingsordning eller -plikt hos relevante instanser eller aktører når sakkyndige erklæringer misbrukes. Vi ser her for oss at ansatte i barneverntjeneste, advokater, sakkyndige eller andre profesjonelle aktører, som kommer over misbruk av slikt sensitivt saksmateriale, kan oppfordres eller pålegges rutinemessig å politianmelde dette eller sørge for at berørte privatpersoner gjøres oppmerksomme på forholdet. Begrunnelsen for en eventuell institusjonering av en slik ordning er tredelt; Ved siden av alminnelig person- og generalpreventiv virkning, kan krenkelsen avbrytes ved pålegg om sletting. Det å bli gjort oppmerksom på slike krenkelser kan i første omgang utløse sterke reaksjoner hos de utsatte. Det blir naturlig å tilrettelegge for at prosessen som igangsettes i størst mulig utstrekning blir håndtert som et offentlig anliggende. I den grad den private part må medvirke aktivt, bør det avklares hvilke egnede generelle rettshjelpsordninger som kan tilbys. Det er nærliggende å tenke seg en ordning hvor politianmeldelse og/eller informasjon til berørte parter samordnes slik at fri rettshjelp kan tilbys raskt. Det fremstår som særlig godt begrunnet at slike løsninger vurderes for private og offentlige omsorgsyttere som opplever at deres barns personvern krenkes.

Datatilsynet og Personvernemnda har behandlet saker som omhandler påstått sjikanerende internetteksponering av profesjonelle aktører, herunder barnevernansatte og fosterforeldre. Av to saker fremlagt av Datatilsynet fremgår det at ingen av klagen nådde frem, heller ikke etter anke til Personvernemnda. I første sak¹¹ baserte både tilsyn og nemnd sin avgjørelse på at saken lå i gråsonen mellom personvern og ytringsfrihet, og at inngrep i ytringsfriheten eller legalitetsprinsippet og Europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 10 (2) forutsetter klar hjemmel. I andre sak¹² fant man at virksomheten ved det aktuelle nettstedet, på tidspunktet for klagen, falt inn under avgrensningen i personopplysningsloven §7. Etter denne paragrafen kommer loven bare i begrenset grad til anvendelse når personopplysninger publiseres med opinionsdannende formål. Det noteres for øvrig med interesse at personvernemnda ved en av de ovennevnte sakene¹³ i sin begrunnelse anfører følgende generelle synspunkter:

”Personvernemnda understreker det selvfølgelig: De omhandlede nettstedene må, i likhet med andre media, overholde og respektere bestemmelser som gjelder omtale av enkeltpersoner eller behandling av opplysninger om slike, bl.a. de bestemmelser som fremgår av straffeloven, særlig bestemmelsene om privatlivets fred og ærekrenkelser. Personvernemnda nevner også at Pressens Faglige Utvalg i en sak av 17.6.1996 har uttalt at formidling av informasjon på Internettet må underkastes de samme etiske prinsipper som

¹⁰ RG 2006 s371 fra Agder lagmannsrett

¹¹ http://www.personvernemnda.no/vedtak/2005_5.htm

¹² http://www.personvernemnda.no/vedtak/2007_5.htm

andre media. Nemnda finner grunn til å nevne at den polemiserende form for fremstilling som de aktuelle nettstedene benytter, krever oppmerksomhet for å sikre at grensene ikke overskrides”

Etter innkommet klage mot et nettsted som publiserte personopplysninger om barn, utferdiget Datatilsynet 24. august 2006 et varsel om tiltak. 17. juli 2007 ble det gjort vedtak om fjerning. Datatilsynet fant her at nettstedets publisering av sensitive opplysninger ikke falt inn under avgrensningene i personopplysningslovens §7. Vedtaket medførte frivillig sletting av de aktuelle sidene. Det noteres at prosessen tok ett år, at den skadelige publiseringen vedvarte under sakens gang og at forholdet ikke fikk andre konsekvenser enn sletting for nettstedet.

Det er vår oppfatning at Datatilsyn og Personvernemnd har lagt listen høyt når det gjelder klager på internettsjikanering av profesjonelle aktører. Vi har ikke kjennskap til eventuelle saker som kan angi terskler ved behandling av relevante klager fra privatpersoner, men noterer oss at Datatilsynet i en av de ovennevnte sakene¹³ presiserer at de ved sin avgjørelse ikke fant å kunne anse fosterforeldre som avgjørende forskjellig fra profesjonelle aktører som dommere, polititjenestemenn o.a. Denne vurderingen skal ha vært omtvistet, men drøftingen signaliserer at terskelen ved klager fra privatpersoner bør ligge lavere enn det som fremkom av Datatilsynets og Personvernemndas avgjørelser i ovennevnte saker. Det noteres dertil at terskelen ved personvernkrænkelser av barn legges ytterligere vesentlig lavere.

Datatilsynet opplyser at de, på bakgrunn av konkrete enkeltsaker, er i dialog med Barne- og likestillingsdepartementet for å avklare hvorvidt lovverket som regulerer forholdet mellom barn og foreldre, herunder barneloven, oppstiller skranker for foreldres disposisjoner knyttet til Internett. Tilsynet har ytret sterk bekymring for at foreldre krenker sine barns rett til integritet og privatliv ved slik eksponering og etterlyser avklaring av egen kompetanse til å pålegge sletting. Det vesentligste hinder ligger i at forelderansvar, herunder også for fosterhjemsplasserte barn, innebærer slik samtykkekompetanse som personopplysningsloven §9a oppstiller som krav for at sensitive personopplysninger kan publiseres. Datatilsynet viser her til eksempler på andre innskrenkninger av forelderansvaret og ber om departementets lovforståelse hva gjelder mulige skranker for foreldres samtykkekompetanse.

Referansegruppens advokater signaliserer at eventuelle prosessuelle endringer kan imøtekomme behovet for bedre sikring og beskyttelse av sakkyndige erklæringer. I dag er slike erklæringer å anse som partenes eiendom. Hvis det kan oppnås endringer eller presiseringer i domstolenes regler for klassifisering, og dermed håndtering av slike erklæringer, kan bedret sikring oppnås ved at partenes innsynsrett blir begrenset til gjennomsynrett. Om dette skal ha ønsket virkning, må det dertil presiseres at rett til utlån og kopiering avskjæres. Domstolsadministrasjonen vises her til bestemmelser inntatt i domstolsloven¹⁴.

Det foreligger variert klassifisering av saksdokumenter ved domstolene ut fra både dokumentenes grad av sensitivitet og sakenes art. Vi ser her for oss at sakkyndige erklæringer kan defineres som oppdragsgivers eiendom, og at gjennomsynretten praktiseres slik at sakkyndige erklæringer deponeres hos prosessfullmektigene som deretter tilbyr sine parter en gjennomgang. Dette burde fortrinnsvis gjøres med den sakkyndige til stede ettersom slike

¹³ http://www.personvernemnda.no/vedtak/2007_5.htm

¹⁴ Justis- og politidepartementets rundskriv G-22/2001: Om offentlighet i rettspleien, kap 4: Gjennomføring av innsynsretten

erklæringsers innhold kan være av en slik art at det faglig sett vil falle vanskelig for andre enn sakkyndige å redegjøre for dem på en fyllestgjørende måte.

Ved at eierskapet over sakkyndige erklæringer eventuelt forflyttes fra partene til domstolene eller andre offentlige oppdragsgivere, vil misbruk av disse bli det offentliges anliggende, og anmeldelse med krav om sletting og eventuell straffeforfølgelse vil falle lettere og med større tyngde enn om allerede pressede parter må gå til slike skritt.

På det faglige og metodiske området

Det påligger sakkyndige et generelt fagetisk ansvar for om mulig å forebygge at klienter skal være i villrede om hva den profesjonelle relasjonen innebærer. Parter har krav på en realistisk orientering om utredningsarbeidets hensikt, form, innhold og mulige konsekvenser.

Det er vår vurdering at den aktuelle faren for Internettpublisering av sakkyndige erklæringer medfører at sakkyndige som et ledd i sin rolleavklaring overfor partene bør innta en egnet orientering om dette. Dette for å demme opp for det uholdbare i at parter eventuelt lener seg mot falske, implisitte systemforsikringer om vern mot slike belastninger. Det bør ifm. dette også inntas en forebyggende belæring om hvilke negative konsekvenser den sakkyndige anser at eventuell publisering kan få for de som berøres. Det må anses sannsynlig at en slik rutinemessig fokusering på dette temaet kan medføre at enkelte parter vil trekke sitt samtykke til utredning. Det er vår oppfatning at denne ulempen ikke kan anses å overveie det negative ved at partene blir utilstrekkelig opplyst om mulige konsekvenser av deres samtykke. Slik rutinemessig belæring må oppdateres i tråd med eventuelle endringer i hvordan erklæringer beskyttes og misbruk av rapporter sanksjoneres.

Det er vår vurdering at sakkyndige dertil bør ta et mer aktivt ansvar for å redusere sakkyndige erklæringsers skadepotensiale.

Et konkret virkemiddel som bør vurderes er å finne egnede måter å anonymisere sakkyndige erklæringer ved ferdigstillelse. Hva gjelder rutiner og regler for anonymisering av dommer før publisering, viser Domstolsadministrasjonen til ulike lover¹⁵ som inntar bestemmelser om dette. Norsk Retstidende opplyser at de ikke har utarbeidet noen manual med konkrete anvisninger for anonymisering før publisering av dommer. Det gjelder dog visse normer for slikt håndverk. Det skal utøves et skjønn som sikrer parter ønsket beskyttelse mot gjenkjenning. Spørsmålet er i hvilken grad kravene til anonymisering av sakkyndige erklæringer bør skjerpes utover disse normene. Slike erklæringer inntar gjerne langt mer detaljerte person- og familieopplysninger. Isolert sett fremstår ferdig anonymisering som et egnet virkemiddel. En begrensning ligger i at anonymiseringen kan omgås ved at slike erklæringer eventuelt kan presenteres på nett i sammenheng med andre saksdokumenter med mer identifiserbart innhold.

Det bør også vurderes å etablere nye normer som innebærer en mer kritisk holdning til å innta konkrete beskrivelser av overgrep og annet av særlig ømfintlig karakter. Slike endrede normer

¹⁵ Her vises til domstolsloven kap. 7, tvisteloven kap 14, straffeprosesloven §28 og forskrift om offentlighet i rettspleien av 6. juli 2001. Samtlige av disse bestemmelsene er for øvrig samlet i Justis og politidepartementets rundskriv G-22/2001.

for utforming av sakkyndige erklæringer bør eventuelt formidles via etablerte foreningskanaler og inntas i opplæringsprogrammer for sakkyndige.

Inntil det er nærmere avklart hvordan det kan hindres at sakkyndige erklæringer blir benyttet til å krenke berørtes personvern, kan det være et mulig grep i særlig belastende barne- og familiesaker at sakkyndige motsetter seg å avgi skriftlige erklæringer. Muntlig presentasjon kan være et alternativ. Mot dette kan primært innvendes at det svekker prosessfullmektigenes muligheter for kontradiksjon. Denne innvendingen får imidlertid liten tyngde hvis man alternativt pålegger de sakkyndige, i forkant av hovedforhandlinger, å fremlegge sine funn og vurderinger i ekstraordinært rettsmøte eller i telefonkonferanse med dommer og advokater. Det vil være praktiske ulemper og ressursbruk forbundet med dette, men disse ulempene må veies opp mot de potensielle skadevirkninger for barn og parter ved den form for publisering på Internett som her er problematisert.
